BILINGUALISM VERSUS DIGLOSSIA

Inna Negrescu-Babuş

Assoc. Prof., PhD, Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chişinău, Moldavia

Abstract: Considered synonymous, etymologically speaking, bilingualism and diglossia gradually began to be dissociated from one another. As a criterion for differentiating these phenomena can serve individual and social model. Thus bilingualism is a type of individual's behavior using alternatively two different idioms within a linguistic community. It is very important to distinguish between individual bilingualism and social one. The notion of social bilingualism has always asymmetric nature without being characteristic of the modern society. As examples can serve failed attempts of building the bilingual nation in some countries such as Canada and Belgium.Unlike bilingualism, diglossia is a social phenomenon par excellence, based on the unequal social status of the idioms in contact. Diglossia is a very unstable situation, which often causes a linguistic conflict. The latter occurs when two languages meet with different political status, one being dominant (official status, being use in public life) and onother being dominated (narrow sphere of use).

Key-words: bilingualism, diglossia, linguistic contact, linguistic conflict.

În contextul de astăzi al globalizării, fenomene precum diglosia, bilingvismul, multilingvismul, politica şi planificarea lingvistică au o importanţă deosebită în cadrul comunităţilor ce tind spre integrarea europeană. Este un punct de interes şi pentru însăşi Uniunea Europeană în politica ce ţine de integrarea minorităţilor în societate, de buna comuniune a statelor ce fac deja parte din Uniune. Totodată este şi o problemă comună a mai multor grupuri de cercetători, fapt ce facilitează soluţionarea mai multor probleme legate de politici lingvistice şi de evitare a unor conflicte interetnice.

Studiul bilingvismului a luat o amploare deosebită în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, când apar şi adevărate centre de cercetare dedicate acestui fenomen. Bibliografia internaţională consacrată problemelor de bilingvism (plurilingvism) este

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

bogată şi adună cercetări elaborate, de regulă, izolat, din mai multe perspective distincte: cea strict lingvistică, în care accentul cade pe descrierea structurii limbilor aflate în contact. În acest caz, cercetătorul analizează bilingvismul prin prisma limbilor in contact, adică prin intermediul interferenţei, fenomen ce se regăseşte în vorbirea bilingvului. Conform teoriei lui Saussure, bilingvismul nu este un fenomen caracteristic limbii in sine, ci vorbirii ca manifestare concretă a limbii.

Interferenţa se poate manifesta la nivelul subsistemului fonologic, morfologic, semantic şi lexical. Chiar de la]nceput, se impune o distincţie între interferenţă, ca fenomen al vorbirii şi împrumut lingvistic, ca element al structurii limbii. Interferenţa caracterizându-se printr-un caracter individual şi aleatoriu, iar împrumutul având un caracter sistemic [Haugen, 1956].

Bilingvismul mai poate fi interpretat şi dintr-o perspectivă psihologică şi apoi psiholingvistică [Fishman, 1972], sociologică şi sociolingvistică [Kloss, 1966] etc.

Bilingvismul poate fi abordat ca fenomen *individual* şi/sau *colectiv*. Cel din urmă, poate fi *parţial* sau *total*, manifestându-se fie la nivelul unui grup de vorbitori, fie la cel al întregii comunităţi lingvistice.

Bilingvismul poate constitui un fenomen *accidental* (particular) sau unul *curent* (oficializat) în cadrul comunităţii lingvistice sau al grupului considerat. Existenţa bilingvismului curent, oficializat, nu presupune însă, în mod automat, ca toţi locutorii aparţinând grupului sau comunităţii respective să fiebilingvi.

În funcţie de originea sa, bilingvismul a fost împărţit în trei categorii: *natural* (rezultat al căsătoriilor mixte ori al contactului cu alte populaţii – în localităţi plurilingve şi/sau în apropierea graniţelor ce despart două arii lingvistice distincte), *voluntar* (dobândit) din dorinţa locutorilor, în general, fără să existe condiţiile expuse mai sus), *decretat* – impus la nivelul comunităţii lingvistice (de regulă, împotriva voinţei membrilor acesteia).

În funcţie de gradul de cunoaştere şi de utilizare a sistemelor lingvistice respective de către locutori, bilingvismul poate fi *activ* (ambele idiomuri sunt atât înţelese cât şi folosite efectiv) sau *pasiv* (unul dintre idiomuri este numai înţeles, fără să fie utilizat activ).

După părerea unora, bidialectalismul se subordonează bilingvismului popular, atunci când variantele dialectale aflate în contact aparţin unor limbi diferite (bidialectalism extern). În cazul în care locutorul foloseşte alternativ două dialecte (subdialecte sau

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

graiuri) care aparţin aceleiaşi limbi, bidialectalismul este însă intern şi se subordonează unilingvismului.

Conform altor păreri, bilingv este orice locutor care utilizează alternativ două sisteme lingvistice deosebite, chiar dacă acestea reprezintă variante ale aceleiaşi limbi [Hartular,1987]. În acest caz, bidialectalismul se subordonează bilingvismului, respectiv, aşa numitului bilingvism intern (în terminologia folosită de I. Iordan). Dacă admitem această părere, trebuie sa includem în sfera bilingvismului şi utilizarea alternativă a unei variante teritoriale (sau sociale), pe de o parte, şi a variantei literare a aceleiaşi limbi, pe de altă parte. Aşa cum au făcut-o, spre exemplu, Bally, Capidan, Iordan şi alţii [Bally, 1935; Capidan, 1943; Iordan, 1973]. Pentru această situaţie de „bi-idiomatisim", sociolingvistica preferă însă termenul de *diglosie.*

Dacă abordăm fenomenul dintr-o perspectivă sociologică a idiomurilor utilizate în cadrul bilingvismului, observăm că foarte rar acestea deţin, în comunitatea lingvistică dată, un statut sociocultural şi politic identic. H. Kloss propune următoarea ierarhizare a idiomurilor dintr-o societate, luând drept criteriu statutul legal al acestora: idiomuri *oficiale / neoficiale acceptate / neoficiale proscrise.* Corelând apoi prestigiul sistemelor sociocomunicative cu aspiraţiile (intenţiile) bilingvilor care le-au adoptat, autorul descoperă existenţa unui bilingvism *de promovare* şi a unuia *de concesie*. Cu privire la funcţiile sociocomunicative ale idiomurilor neoficiale a fost subliniată restrângerea sferei de utilizare a acestora la domenii informale de tipul: viaţa de familie, relaţiile cu prietenii etc.

O analză psihologică a bilingvismului sau plurilingvismului scoate în prim plan câteva caracteristici ale acestuia.

Vorbim astfel de bilingv *precoce, diglot* sau bilingv *tardiv,* deosebit de ceea ce propune bilingvismul *echilibrat* şi *compus,* bazat pe o mai mare permeabilitate (când individul nu dispune decât de un singur sistem conceptual de semnificate, fapt ce determină apariţia unor interferenţe dintre cele două sisteme lingvistice). În cazul bilingvismului *coordonat* sau *etanş,* individul sau „locusul" contactului dispune de două sisteme de semnificate, fapt ce uşurează funcţionarea separată a celor două sisteme lingvistice în contact.

În al doilea rând, este vorba de importanţa reciprocă a limbilor în comportamentele sociolingvistice. Importanţa calitativă (prestigiu cultural, istoric etc.), şi cantitativă

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

(estimare a cunoaşterii fiecărei limbi). Se vorbeşte în acest sens de bilingvism *receptor* sau bilingvism *pasiv*, de bilingvism *non-receptor*, de bilingvism *scris*, de bilingvism *tehnic*.

Sociolingvistica se interesează de bilingvism în condiţiile în care acest fenomen afectează o întreagă comunitate. Şi aici trebuie să insistăm asupra distincţiei obligatorii între bilingvismul *individual* (de natură psihologică, care descrie o realitate individuală) şi bilingvismul *social*, care analizează o realitate socială. În pofida opiniilor foarte răspândite despre bilingvismul armonios din fosta URSS, cercetările au demonstrat că bilingvismul social are intotdeauna un caracter parţial şi asimetric, caracterizând doar o parte din vorbitorii unei comunităţi şi nicidecum nu se poate manifesta la întreaga comunitate lingvistică. Acest lucru se datorează faptului că statutul şi prestigiul limbilor ce vin în contact nu este niciodată acelaşi. Drept exemplu ne poate servi bilingvismul armonios din fostul Imperiu Sovietic, unde bilingvi erau doar vorbitorii limbilor locale. În concluzie, noţiunea de bilingvism social trebuie analizată cu multă prudenţă. După părerea noastră, nu putem vorbi de comunităţi bilingve din punctul de vedere al acestui tip de bilingvism.

În această ordine de idei, analiza bilingvismului din perspectivă sociologică a scos în evidenţă caracterul non-egalitar al limbilor aflate în contact, ierarhizarea funcţională a acestora pe baza diferenţei de statut socio-cultural. Astfel, s-a recurs la termenul de *diglosie*, pentru o mai bună circumscriere a acestei diferenţieri funcţionale.

Termenul de diglosie i se datorează elenistului francez Jean Psichari care precizează originea asiatică a diglosiei şi îşi expune ideile asupra viitorului unei astfel de dualităţi lingvistice.

Redefinit în 1959 de Charles Ferguson, termenul de diglosie este asociat adesea cu ideea de folosire preponderentă a uneia dintre cele două limbi şi de diferenţă de prestigiu în favoarea uneia dintre ele, sau aspectului scris în situaţiile în care limba vorbită curent este orală.

Ch. Ferguson defineşte diglosia pornind de la o analiză profundă a societăţilor greacă, arabă şi haitiană, pe care le cunoştea bine. Dihotomia fergusoniană clasică este aceea dintre *basilect* (limba inferioară) şi *acrolect* (limba superioară).

După opinia lui Ch. Ferguson [184, p. 336] situaţia de diglosie reprezintă: „a relatively stable language situation în which, în addition to the primary dialects of the language [(…)], there is a very divergent, highly codified (often grammatically more complex) superposed variety, the vehicle of a large and respected body of written

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

literature, […], which is learned largely by formal education and is used for most written and formal spoken purposes but is not used by any sector of the community for ordinary conversation" [10, p. 336].

Aşadar, fenomenul de diglosie constă în funcţionarea alternativ-complementară a două tipuri de varietăţi lingvistice, care au un statul sociocultural diferit în comunitatea lingvistică naţională. Atât din definiţia propriu-zisă, cât şi din discuţia care o precedă şi o urmează, rezultă că, după părerea lui Ch. Ferguson, diglosia poate avea loc doar în cadrul unei singure limbi.

În interpretarea lui Ch. Ferguson, este scoasă în evidenţă inegalitatea idiomurilor aflate în contact. Autorul prezintă o serie de trăsături ce definesc fenomenul în discuţie, precum: complementaritatea funcţională, standardizarea, prestigiul, stabilitatea, modul de însuşire, patrimoniul literar şi distanţa lingvistică. Acestea ne prezintă diglosia drept o situaţie sociolingvistică destul de clară, stabilă şi chiar armonioasă. În majoritatea cazurilor, realitatea lingvistică demonstrează contrariul. Situaţia descrisă de Ch. Ferguson este foarte rar întâlnită în zilele noastre.

Având ca punct de pornire definiţia dată de Ch Ferguson diglosiei, alţi (socio-) lingvişti cum ar fi: Fishman 1967, Gumperz 1964 etc. au inclus în această noţiune şi situaţiile în care idiomurile în contact sunt înrudite sau chiar complet diferite. Astfel, termenul *bilingvism* a început să fie folosit în paralel cu cel de *diglosie*. Sinonimia etimologică a celor doi termeni a generat numeroase confuzii şi ambiguităţi, neclarităţi care mai dăinuie şi astăzi.

Fishman a fost unul dintre puţinii specialişi care a surprins şi a argumentat modul în care pot fi distinse cele două fenomene: *bilingvismul* şi *diglosia*. Autorul afirmă că primul se referă la adaptabilitatea lingvistică, în timp ce diglosia ţine de distribuţia socială a funcţiilor limbilor în contact.

In cazul nostru, folosim termenul *bilingvism* pentru a desemna o stare de fapt în care aceiaşi locutori utilizează alternativ, în cadrul comunităţii lingvistice din necesităţi efective de comunicare, două limbi diferite (sau, mai exact, variante lingvistice ale acestora. Din perspectiva bilingvismului, comutarea de la un cod la altul („code-switching") nu are întotdeauna, în mod necesar, o semnificaţie social-contextuală. Multe dintre schimbările de cod (de la o limbă la alta) pot fi considerate astfel ca funcţionând în variaţie liberă. Sub incidenţa bilingvismului intră aşadar şi comutările care ţin şi de raţiuni psihologice şi/sau personale: dorinţa locutorului de a spori expresivitatea enunţului

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

(comutări metaforice), stări emoţionale deosebite, intenţia de a reproduce exact cuvintele cuiva etc. Nu vom considera bilingvi pe vorbitorii care îşi însuşesc prin educaţie formală o limbă străina (din categoria celor numite „vehiculare internaţionale" sau „de cultură" – engleza, franceză, germană, spaniolă, rusă etc.) şi care, în comunitatea lingvistică în care trăiesc, o utilizează în situaţii artificiale de comunicare, nu din necesităţi practice efective.

Revenind la diglosie, Kloss o clasifică în două tipuri: *internă şi externă (*1966). Diglosia internă se manifestă în cazul în care limbile folosite cu statut inegal apar în aceleaşi familii de limbi sau sunt înrudite genetic. Cel de-al doilea termen se referă la limbi complet diferite.

Diglosia internă sau *intralingvistică* se bazează pe inegalitatea de statut sociocultural al variantelor (standard / nonstandard) ale aceleiaşi limbi. Diglosia de acest tip nu este însoţită de bilingvism.

Diglosia externă sau *interlingvistică* se bazează pe variantele a două limbi diferite. Diglosia de această natură (indiferent de nivelul la care este circumscrisă, respectiv: al comunităţii naţionale, al grupului de vorbitori, al locutorului individual) presupune, în mod obligatoriu, existenţa bilingvismului.

Din perspectiva diglosiei, comutările de la un tip de cod la altul nu se petrec în variaţie liberă, ci se datorează modificărilor social-contextuale (privind, de exemplu, sfera şi domeniul comunicării, locul, momentul, relaţiile dintre interlocutori etc.). Funcţionarea complementară (întotdeauna în acelaşi mod) a idiomurilor cu statut sociocultural diferit este obligatorie şi reglată de norma sociolingvistică a comunităţii.

Definirea conceptelor de bilingvism şi diglosie aduce în discuţie şi analiza termenului de multilingvism, utilizat atât pentru stabilirea competenţei unui individ care cunoaşte şi utilizează curent mai multe limbi [11], cât şi pentru descrierea situaţiei lingvistice specifică unei comunităţi în care funcţionează mai multe limbi. O mare parte a specialiştilor sunt de părerea că bilingvismul şi multilingvismul societal conduc, de cele mai multe ori, la conflicte între vorbitorii acestor limbi, preponderent în situaţii de diglosie. Bineînţeles că diglosia este doar o faţetă a multilingvismului societal, care prezintă şi alte forme de manifestare. Dar trăsătura principală a acesteia, cea de dominaţie şi subordonare, l-a determinat pe lingvistul catalan, L. Aracil, să pună în circulaţie conceptul de *conflict lingvistic,*

În concluzie, aplicând aceste concepte la situaţia limbii române, vorbită în Republica Moldova, cele mai multe dintre fenomenele înregistrate se datorează contactului

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

pe care limba română l-a avut cu limba rusă, în condiţiile unui *bilingvism instituţionalizat*. Acest tip de bilingvism se defineşte prin faptul că e un bilingvism *comunitar* şi presupune un statut *inegal* al limbilor în contact, fapt ce rezultă din rolul pe care statul îl atribuie fiecărei limbi în parte. Asocierea unuia dintre idiomuri cu instituţiile statale, prin acordarea statutului de „limbă oficială", îi conferă, în raport cu celălalt, o poziţie privilegiată în activitatea de comunicare socială, dar şi, mai ales în anumite condiţii istorice, şi din perspectiva evoluţiei limbii ca atare. Bilingvismul oficializat nu presupune însă ca toţi vorbitorii, din comunitatea respectivă să fie bilingvi. Prezenţa persoanelor bilingve într-o comunitate înseamnă existenţa a două grupuri lingvistice distincte în cadrul acelei comunităţi şi nu doar a unei comunităţi lingvistice bilingve.

Acest tip de bilingvism social implică, în mod evident, problema ierarhizării funcţionale a idiomurilor utilizate, pe baza de statut sociocultural ale acestora. Pentru a fi posibilă această diferenţiere funcţională în cadrul comunităţii, cercetătorii în domeniu au apelat la termenul de diglosie. În această ordine de idei, în perioadele 1812-1918 şi 1940-1989 în Basarabia a existat o situaţie diglosică.

Bibliografie

1. Saussure F. de, *Cours de linguistique générale*, publié par CH. Bally, A. Séchéhaye et A. Riedlinger, Genève: Droz, 1962, 331 p.
2. Haugen E., *Bilingualism in the Americas: a Bibliography and Research Guide*, Alabama: University of Alabama Press, 1956, 159 p.
3. Fishman J. A., *Language in sociocultural Change*. Standford, 1972, 375 p.
4. Kloss H., *Types of Multilingual Communities: a Discussion of Ten Variables*. În: Lieberson: Stanley (ed.), Explorations in Sociolinguistics, Bloomington Haga, 1966, p. 7-17.
5. Hartular A, *Bilingualism and diglossia. Terminological Aspects.* În: RRL, 32, 1987, 3, p. 245-247.
6. Bally Ch., *Le langage et la vie*, Zurich, 1935.
7. Capidan Th., *Limbă şi cultură*. Bucureşti, 1943
8. Iordan I., *Bilingvism în domeniul romanic.* În: SCL, 24, 1973, p. 129-137.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)

9. Psichari J., *Un pays qui ne veut pas sa langue*. In Mercure de France, I-X, 1928, p. 63-120.

10. Ferguson Ch., *Diglossia*. In Word, 1959, vol. 15, p. 325-340.

11. Haugen E., *Language Conflict and Language Planning*. In Haugen E., The Case of Modern Norwegian, Cambridge: Harvard University Press, 1966, 393 p.

12. Aracil L., *Conflicte linguistic i normalizacio linguistica à l'Europa Nova*. In Aracil L., Papers de sociolinguistica, Barcelona: La Magrana, 1982, p. 23-38.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4009 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:47 UTC)